

*Much Joy
Audrey Totter*

Audrey Totter

JOE VALENCIČ

Joe Valenčič, prevod: Renata Zamida

Audrey Totter (1917-2013)

Spomin na fatalko
holivudskega filma noir

49

IN MEMORIAM

Med zlato dobo holivudskih filmskih studiev je v množici igralk izstopala tudi ena slovenskih korenin – Audrey Totter. Bila je privlačna in vsestranska igralka, večša tako dramskih vlog kot lahkotnih komedij. Filmskim gledalcem je verjetno najbolj ostala v spominu v vlogah hladne in brezobzirne blondinke v žanru noir, temnih kriminalnih dramah torej, ki so bile tako priljubljene v 40. in 50. letih prejšnjega stoletja. A Totterjeva večinoma ni igrala fatalk, ki so moške zapeljevale v pogubo, temveč neusmiljene spletkarke, ki so želele potegniti kar največ koristi iz zapletenih situacij. Med letoma 1944 in 1987 je Totterjeva nastopila v več kot štiridesetih celovečernih in TV-filmih, pogosto v glavnih ženskih vlogah ob boku tedaj najslavnejšim imenom kot so Ray Milland, Robert Taylor ali Clark Gable. Delala je z nekaterimi največjimi režiserskimi legendami, kot so Robert Wise, Michael Curtiz, John Frankenheimer ali Mervyn LeRoy. »Kritiki so zmeraj pisali, da vlogo najboljše odigram s pištolo,« je rada povedala v kasnejših letih.

Totterjeva je v eni izmed losangeških bolnišnic umrla 12. decembra 2013, le nekaj dni pred svojim 96. rojstnim dnevom. Pred nekaj leti sem lahko na svoje veselje z njo opravil telefonski intervju, v katerem sva govorila tako o njenih filmih kot o njeni družini in koreninah. Njen topel in žlahten glas sem takoj prepoznal – sprva je namreč zaslovela kot radijska igralka in dobila vzdevek »dekle tisočih govoric«. Govorila sva skoraj dve uri in Audrey je bila polna zgodb o svojih filmih, soigralcih in o odraščanju v mestu Joliet v Illinoisu, v bližini Chicaga, kjer živi znatno število potomcev slovenskih priseljencev.

Audrey Mary Totter se je v Jolietu rodila leta 1917. Njen oče John (rojen kot Janez) je bil voznik tramvaja, ki se je v ZDA priselil iz avstrijskega Gradca. Njegova mama je bila Slovenka. »Bil je čeden moški,« se je spominjala, »podoben je bil Charlesu Boyerju«. V mestu je obstajala močna slovenska skupnost in katoliška župnija. Audrey se je zavedala svojih slovenskih korenin, a mama, potomka švedskih priseljencev, ju je skupaj z bratom vzgajala v strogem protestantskem duhu. Audrey se je celo tako dobro naučila švedsko, da se je lahko pogovarjala v tem jeziku. »Poznala sem

Dama v jezeru

Slovence v Jolietu, a zares se nismo družili,« se je spominjala.

Že v srednji šoli jo je zanimalo igrilstvo in kmalu po koncu šolanja, leta 1938, je debitirala na enem od čikaških gledaliških odrov. Zaradi izjemnega posluha in občutka za karakterizacijo glasov je dobivala vedno več radijskih vlog in kmalu so jo povabili v New York, kjer je zaslovela po vseh ZDA z več radijskimi oddajami v živo dnevno. Njene izrazite poteze, stas in uspeh na radiu so kmalu zbudili zanimanje tudi v Holivudu. Ni trajalo dolgo, da je podpisala pogodbo z najbolj prefinjenim in uspešnim filmskim studiem tistega časa, MGM.

V studiu so svojo novo igralko najprej preizkusili za voiceover in v manjših vlogah, večinoma komedijah. V filmu *The Sailor Takes a Wife* (1945, Richard Whorf) si nadene rjavo lasuljo in balkanski naglas ter zaigra vročekrvno in eksotično sosedo June Allyson in Roberta Walkerja. Svojo prvo »bad girl« vlogo je dobila v filmu *Main Street after Dark* (1945, Edward Cahn) in zaigrala zagrenjeno malo prevarantko, ki preži na vojake. »Igrati 'bad girl' vloge je bilo zmeraj tako zabavno!« je povedala v intervjuju za *The New York Times* leta 1999.

Gledalci so Totterjevo prvič zares opazili v vlogi kokete ob boku Johna Garfie-

lda v filmu *Poštar zvoni vedno dvakrat* (*The Postman Always Rings Twice*, 1946, Tay Garnett), ki je postal ena največjih uspešnic MGM tistih let. Garfield ji v filmu ponudi pomoč pri popravilu njenega kabrioleta in ona izstopi iz avta. »Počakala bom stoje,« mu reče. »Dan je vroč in tole je usnjen sedež, jaz pa nosim zelo tanko krilo«. O tej opazki je razmišljala v enem od kasnejših intervjujev in dejala: »Kako so cenzorji to spregledali, mi ne bo nikoli jasno«. Njena vloga v *Poštariju* ni bila velika, a je ostala v spominu in tako je dobro izkoristila svojo prvo veliko produkcijo.

Obe njeni največji vlogi sta ji bili tudi najljubši: noir kriminalka *Dama v jezeru* (*Lady in the Lake*, 1947, Robert Montgomery) in surova boksarska drama *Podtikanje* (*The Set-Up*, 1949, Robert Wise). V prvem je igralec Robert Montgomery režiral samega sebe v filmski priredbi detektivskega romana Raymonda Chandlerja. Za tisti čas neobičajno se je odločil film posneti iz gledišča glavnega junaka, tako da so igralci nagovarjali direktno kamero. Glavna vloga elegantne in vzvišene založnice cenenih romančkov je bila namenjena Lani Turner, takrat najbolj vroči MGM žemljici. A nobena od njihovih zvezdnic ni hotela ogroziti kariere s to čudaško produkcijo. »Zdelo se mi je, da nimam kaj izgubiti,« je dejala Totterjeva, »a studio je menil, da nisem dovolj izkušena«. Montgomeryju pa se je zdela idealna prav

The Unsuspected

zaradi njenih radijskih izkušenj. Menil je, da po letih govorjenja v mikrofoni ne bo imela težav igrati neposredno v kamero. Še zmeraj skeptični so studijski šefi le dodelili glavno vlogo Totterjevi, kar je zanjo pomenilo veliko prelomnico v karieri in prodor, na katerega je čakala. Frontalna tehnika snemanja se ji je odlično prilegala, tako je lahko prikazala vso paleto svojih izrazov, ekspresivne oči in poudarjene ličnice. Navduševala je v vsakem prizoru, včasih mucka, drugič tigrica. Ljubezenski prizor je zahteval, da dobesedno poljubi lečo kamere, in ta prizor ji je zagotovil mesto v filmskih leksikonih. Sicer pa ta nenavaden film odteje med poznavalci zaseda kulturno mesto. »Res sem imela srečo, da sem dobila to vlogo,« je izjavila.

Tudi za boksarsko klasiko *Podtikanje* ni bila prva izbira za vlogo potrpežljive, ljubeče žene iztrošenega boksarja Roberta Ryana. Režiser Rober Wise si je za vlogo želel prizemljeno in izkušeno igralko Joan Blondell. Howard Hughes, tedaj novi lastnik studia RKO, je temu nasprotoval z argumentom, da je Blondellova videti »kot izstreljena iz napačne strani topa«. Hughes mu je poslal seznam igralk, ki so se mu zdele primerne. Medtem ko je Wise izbiral kakovostne igralkke tipa Sylvia Sydney, je Hughes favoriziral glamurozne in mane-kenske tipe, ki so jim bolj pristajali tesni puloverji kot zahtevne vloge. Le nekaj dni pred začetkom snemanja je Wise na

seznamu Hughesovih priporočil zagledal ime Totterjeve in ji poslal scenarij. MGM je bojda zahteval precejšnjo vsoto, da so Totterjevo posodili studiu RKO. »Če je to res, nisem nikoli videla niti ficka,« je odvrnila na te govornice. Film je na festivalu v Cannesu prejel nagrado kritikov.

V vlogi boksarjeve žene se zaveda, da je kariera njenega moža v zatonu in ga roti, naj ring obesi na klin. »Zmeraj boš za en udarec prekratek,« ga opominja. Ko jo zavrne, mu pove, da ne bo gledala njegove naslednje borbe. Medtem ko se Ryan pripravlja na dvoboj v ringu, nemirna pohajkuje po ulicah zanemarjenega Paradise Cityja in razmišlja, ali bi morala stati možu ob strani ali ne. Ob koncu filma, ko najde Ryana, ki so ga suroveži pretepli na ulici in mu zdrobili roki, ga prosi odpuščanja in mu zagotavlja, da sta tisti večer oba zmagala ter se tako skrbi kot veseli zaradi moževe zadnje zmage. Ryan je v svoji vlogi sicer nosilec zgodbe, a je Totterjeva izjemno učinkovita, posebej v prizorih brez dialogov, kot sta tisti v pasaji z igralnimi avtomati, ali na pločniku ob postaji tramvaja, kjer razcefra vstopnico za možev dvoboj in se papirnati koščki v znak poraza razletijo po progi.

Igralec Lionel Barrymore je imel Audrey za eno najboljših igralk, kar jih je kdaj videl. »A nikoli ne boš zvezda,« ji je rekel, »preveč si vsestranska«. Res je na platnu

ustvarila vrsto zelo raznolikih ženskih likov. V filmu *High Wall* (1947, Curtis Bernhardt) je zaigrala dinamično in odločno psihiatrinjo pacientu Robertu Taylorju, ki je izgubil spomin. V *Alias Nick Beal* (1949, John Farrow), filmu, navdahnjenim z legendo o Faustu, zaigra prostitutko, ki jo je najel hudič pod krinko, da bi nastavil past politiku. V kriminalki *The Unsuspected* (1947, Michael Curtiz) je kot naveličana dama iz visoke družbe doživela ves blišč, ki ga je na setu nudil studio MGM in si izmenjavala duhovite replike s Claudeom Rainsom. Po mnenju mnogih je njena najboljša vloga v filmih noir tista v *Tension* (1949, John Berry), ko je igrala brezvestno in manipulativno zoprnico, poročeno z mehkužnim lekarnarjem Richardom Basehartom. »Če nisi dovolj pameten, da se strijnjajš z mano, raje molči,« ali: »od tega trenutka bom jaz odgovarjala na vsa vprašanja, jasno?« so njene replike. Eddie Muller v svoji knjigi *Dark City Dames: The Wicked Women of Film Noir* (Regan Books, 2001) njeno vlogo v tem filmu opiše z besedami nizkotna pohotnica – utelešenje pregrehe (a vile voluptuary — sin incarnate).

Totterjeva je igrala glavne vloge v B-filmih in bolj ali manj stranske v A-produkcijah. Kritiki so se odzivali pozitivno na vsako njeno vlogo, a kot je napovedal Barrymore, jo je MGM težko dojemal kot določen »tip« igralkke, kar bi jo poneslo k veliki slavi. »Poskusila sem zasnovati zvezdniško osebnost,« je razlagala, »a nekako ni šlo«. Ko je podpisala pogodbo z MGM je imela 26 let, ravno preveč, da bi jo predstavljali kot obetajočo starleto. Tako ji je razložil Louis B. Mayer in jo zasedal v vloge trdih deklet mehkega srca, kot je to počel z njenima studijskima kolegicama, Avo Gardner in Glorio Grahame. Namesto, da bi ustvarjali vloge, ki bi izražale njen talent, so jo pogosto posojali drugim studiem. Ob tem so jo tudi osmolili za nekaj dobrih priložnosti. Zaradi zamud pri snemanju *Dame v jezeru* ni mogla prevzeti glavne ženske vloge ob Burtu Lancasteru v noir klasiki *Morilci* (*The Killers*, 1946, Robert Siodmak). Namesto nje je s tem filmom zaslovela Ava Gardner. Totterjevi so obljubili tudi vloge v filmih *Prostor na soncu* (*A Place in the Sun*, 1951, George Stevens) in *Od tod do večnosti* (*From Here to Eternity*, 1953, Fred Zinnemann, 1953), a je prvi oskarjevsko nominacijo prinesel

Shelley Winters, drugi pa oskarja Donni Reed. Kot mnogi holivudski igralci v 50. letih je dobivala tudi ponudbe za vloge v italijanskih produkcijah, a jih je zavračala.

MGM je Totterjevo leta 1951 odvezal vseh pogodbenih obveznosti, kar ni bilo presenečenje. Ponujene vloge so jo vedno znova razočarale in studiu je dala vedeti, da je nezadovoljna. Ko je krmilo studia prevzel Dore Schary, se je MGM začel osredotočati na družinske komedije in drame ter na zgodbe »s sporočilom«. Studijski sistem je bil v zatonu in produciralo se je vedno manj filmov, televizija pa je praznila sedeže kinodvoran. Ena njenih zadnjih vlog za MGM je bila hazarderska drama **Any Number Can Play** (1949, Mervyn LeRoy) s Clarkom Gableom. Nato je delala s studii Columbia in 20th Century Fox, kjer je v glavnem igrala v nizkopračunskih filmih in vlogah, svetlobna leta oddaljenih od tistih v MGM produkcijah, npr. **FBI Girl** (1951, William Berke), **Woman They Almost Lynched** (1953, Allan Dwan), in **Massacre Canyon** (1954, Fred F. Sears). V tematičnem **Women's Prison** (1955, Lewis Seiler) jo muči in do smrti pretepe paznica, ki jo igra Ida Lupino. V **Assignment: Paris** (1952, Robert Parrish) je Totterjeva nosila francosko visoko modo v vlogi modne urednice časopisa, ki je raziskoval zgodbo o domnevnem Titovem poskusu strmoglavljenja komunistične vlade na Madžarskem. Med odmori se je imela priložnost v švedščini pogovarjati s soigralko Märto Torén in njun soigralec George Sanders ji je nekega dne potožil: »Draga moja, kaj za vraga počneva v tem šundu?«.

Po nekem nenavadnem naključju je Totterjeva igrala simpatijo slovenskega igralca, Georgea Dolenza, v filmu **A Bullet for Joey** (1955, Lewis Allen). Prav v tem filmu Dolenz, rojen Tržačan, spregovori prve slovenske besede v holivudskem filmu, in to prav soigralki slovenskih korenin! V vlogi atomskega fizika, ki bi ga naj ugrabil George Raft, Dolenzu Audrey, ki igra gangsterjevo dekle, nastavi past v vlogi zapeljivke. V restavraciji ji Dolenz izpoveduje svojo ljubezen v več jezikih: »My darling, I love you ... Yo te quiero ... Ich liebe dich ... Jaz te imam rad ... Je t'aime«. Totterjeva se je spominjala tega prizora, a se ni zavedala njenih skupnih korenin, pa

Woman They Almost Lynched

tudi tega ne, da je George repliko dopolnil s slovenščino. »Zagotovo tega ni bilo v scenariju,« je presenečena pripomnila. »Bil je zelo prijazen možakar. Zelo metafizičen. In čeden. Zdelo se mi je, da bi lahko dosegel veliko več.«

Zelo si je želela poroke in družine, a se je sprva bala, da bi to lahko ogrozilo njeno holivudsko kariero. Bila je na številnih zmenkih s pomembneži iz filmskega sveta, tudi z Johnom Payneom in Rossom Hunterjem. Zmeraj je imela sloves dobrega dekleta, kljub njenim diametralno nasprotnim vlogam na platnu. Nekaj časa, v letih po smrti svoje žene Carole Lombard, je bil njen stalni spremljevalec Clark Gable. Kralj MGM je Audrey iskreno občudoval in užival v njeni družbi. Nekoč sta skupaj obiskala zabavo, na kateri se je Lana Turner spogledovala z njim in mu razkazovala svoje diamante. Na Audrey so naredili precejšen vtis, kar je tudi opazil. »Ti imaš nekaj veliko pomembnejšega,« ji je rekel, »ti imaš dragulje v sebi«. Gable jo je celo zasnubil, a ga je Audrey zavrnila, želela si je nekoga izven filmskega sveta.

Ko je nastopala za ameriške vojake v Koreji je spoznala kirurga, dr. Lea Freda. Čez nekaj časa sta se slučajno srečala v losangeleški veleblagovnici. Medtem je postal pomočnik dekana na medicinski fakulteti lokalne univerze. Poročila sta se leta 1953 in leto kasneje se jima je rodila hči Mary Elizabeth. Družino je postavila na prvo mesto in kariero umaknila na stranski tir. Občasni nastopi na televiziji so ji omogočali ravno dovolj fleksibilnosti za sproščeno družinsko življenje. Nikoli ni

ničesar obžalovala, nasprotno, doživela je tisto, kar se je izmaknilo marsikateri filmski divi: dolg in srečen zakon, materinstvo in vnuce.

Vedno znova se je pojavljala v TV vlogah, vse do konca 80. let. Igrala je v dveh nanizankah in njena soigralca na malih zaslonih sta bila med drugimi Joseph Cotten in Clint Eastwood. V maloštevilnih filmih je imela v glavnem manjše vloge. Njena najbolj znana TV vloga je bila tista medicinske sestre Wilcox v popularni nanizanki **Medical Center** (1969–1976). Leta 1987 se je pri sedemdesetih upokojila, po gostujoči vlogi v popularni nanizanki **Umor, je napisala** (Murder, She Wrote, 1984–1996) s svojo nekdanjo kolegico pri MGM, Angelo Lansbury.

Njeno filmsko pojavnost so ponovno odkrili v 90. letih in sledili so številni intervjuji, v katerih se je rada razgovorila o svojem delu. Njen mož je umrl leta 1995. Zadnja leta je živela v oskrbovani stanovanjski sozeski, imenovani Motion Picture and Television Country House and Hospital. Lani je doživela srčno kap in decembra umrla zaradi zastoja srca. O njeni smrti so poročali vsi večji ameriški mediji.

Film noir je predstavljal temno stran holivudskega ameriškega sna. Ustvaril je novo žensko ikono, ki je bila odločna, poželjiva in nevarna. Audrey Totter, igralca slovenskih korenin, je bila nadarjena ustvarjalka, ki je s svojimi filmskimi vlogami pomagala utrditi to podobo in pustila trajni pečat kot ena najbolj privlačnih in očarljivih žensk na velikem platnu.